

ЛІБЕРТАРІАНСТВО ТА ФІЛОСОФІЯ ОБ'ЄКТИВІЗМУ АЙН РЕНД

У статті дається загальний огляд ідеології лібертаріанства. Метою статті є аналіз головних ідей лібертаріанського руху та їхнього зв'язку з філософією об'єктивізму Айн Ренд. Суть цього ідеологічно-політичного напрямку неможливо уявити без філософського доробку американської письменниці російського походження Айн Ренд. Головною ідеєю лібертаріанців є відстоювання ринкових свобод та заперечення проти перерозподілу за допомогою оподаткування для реалізації ліберальної теорії рівності. Сучасного значення та політичного забарвлення цей рух набув в кінці 30-х – на початку 40-х років ХХ ст. в США, коли з'явилася достатньо багато противників політики "Нового курсу" президента США Ф. Рузвельта. Айн Ренд була однією з перших, хто підтримав лібертаріанців, але з часом вона стала від них віддалятися з різноманітних причин як особистого, так і філософсько-світоглядного характеру. В Україні сьогодні цей рух набув популярності завдяки ідеологічному спрямуванню політичної партії "Слуга народу".

Ключові слова: Айн Ренд, ідеологія, капіталізм, лібертаріанство, об'єктивізм, політика.

Постановка проблеми. На фоні президентських та парламентських виборів в Україні в першій половині 2019 року в нашому культурному та медіа-просторі підвищилася зацікавленість у розумінні такої політичної течії, як лібертаріанство. Адже партія провладної більшості, яка пройшла до українського парламенту влітку 2019 року, назвала своє ідеологічне спрямування лібертаріанським. Суть цього ідеологічно-політичного напрямку неможливо уявити без філософського доробку американської письменниці російського походження Айн Ренд.

Головною ідеєю лібертаріанців є "відстоювання ринкових свобод та заперечення проти перерозподілу за допомогою оподаткування для реалізації ліберальної теорії рівності" [5, с. 140]. Але В. Кімліка зазначає, що не всі прихильники вільного ринку є лібертаріанцями, багато лібералів сьогодні не погоджуються з їхнім трактуванням вільного ринку як "справедливого за своєю природою" [5, с. 140]. Термін "лібертаріанство" виник ще в кінці XVIII сторіччя у Франції. Але сучасного значення та політичного забарвлення він набув в кінці 30-х – на початку 40-х років в США, коли з'явилася достатньо багато противників політики "Нового курсу" (ця політика передбачала неабияке втручання держави в економічну та соціальну сфери) тогочасного президента США Франкліна Рузвельта. Айн Ренд була однією з перших, хто підтримав лібертаріанців, але з часом вона стала від них віддалятися з різноманітних причин як особистого, так і філософсько-світоглядного характеру. Та, не дивлячись на це, зараз, коли різноманітні лібертаріанські рухи та партії набувають в США та у всьому світі неабиякої популярності, Айн Ренд продовжують записувати в ряди найбільш впливових теоретиків філософії лібертаріанців.

Аналіз досліджень і публікацій. Айн Ренд однією з перших у своїх роботах стала пропагувати ідеї лібертаріанства, надихаючись роботами Л. Мізеса. Теоретичні підвалини цього ідеологічно-політичного руху викладені в роботах К. Бенддукідзе, Д. Келлі, Д. Боуза, В. Кімліки та ін.

Метою статті є аналіз головних ідей лібертаріанського руху та їхній зв'язок з філософією об'єктивізму Айн Ренд.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свою філософію Айн Ренд назвала "об'єктивізмом", відстоюючи думку, що об'єктивна реальність, яка існує незалежно від індивіда, та об'єктивні раціональні закони логіки є єдиною підставою людського життя. "Об'єктивізм" Айн Ренд ґрунтується на твердженні, що "єдиним даним людині засобом осягнення дійсності та керівництвом до дії" є розум як "здатність визначати і засвоювати матеріал, даний людині у відчуттях". Уся творча спадщина Айн Ренд є спробою вибудувати проєкт моральної філософії як точної науки, в якій піднімаються як суто філософські, метафізичні та епістемологічні питання, так і проблеми політики, економіки та мистецтва. "Об'єкти-

візм" Айн Ренд можна розуміти як методологічну настанову щодо виправдання принципу еґоїзму як дієвої реалізації цінності та унікальності людського індивіду та піднесення в пріоритети продуктивності творчої особистості в умовах невтручання держави в економічну діяльність приватного сектора. Така теорія, за Айн Ренд, може втілитися на практиці лише в умовах капіталізму в його лібертаріанському розумінні як єдиної, оптимальної системи організації життя розумних людських істот.

Батьки-засновники американської демократії сповідували ідеї класичного лібералізму. Сьогодні ліберальні ідеї (піднесення та захист індивідуальних людських свобод) у політичній сфері є пануючими в більшості країн світу. Але сам лібералізм в останні пару століть зазнав серйозної трансформації, розділившись на велику кількість політичних течій, зокрема і лібертаріанство.

Як вже зазначалося, Айн Ренд не визнавала себе частиною лібертаріанського руху, вважаючи їх анархістами та релігійними фанатиками, що крали її ідеї [10, с. 91–94], але самі його учасники незмінно називають її ім'я серед засновників та ідеологів цього політичного руху. Таке її войовниче ставлення до популярної сьогодні політичної течії пояснюється тим, що письменниця вважала злочинним намагатися відстоювати знищення уряду в суспільстві нераціональних суб'єктів: "Лібертаріанський анархізм – чисте поклоніння свавіллю, оскільки лібертаріанці відмовляються визнати, що людьми повинні керувати об'єктивні закони, особливо якщо люди притримуються різних поглядів... У правильно організованому суспільстві розумній людині не потрібно і знати, що уряд існує, тому що закони зрозумілі і вона їх не порушує" [10, с. 91–94].

Не дивлячись на таку позицію письменниці, сьогодні пропагуванням та поширенням ідей "об'єктивізму" Айн Ренд серед мас в США займаються саме учасники лібертаріанського політичного руху. Цей рух, який за основу взяв класичну ліберальну теорію, виник в американській традиції індивідуалізму як результат незадоволення трансформацією ліберальної ідеї в практиці політичного лібералізму у бік соціалізму та розвинувся в достатньо сильну політичну течію.

Лібертаріанці виступають проти загальної концепції справедливості сучасних лібералів: "Всі суспільні первинні блага: свобода і можливість, дохід та добробут, соціальні засновки самоповаги людей – повинні розподілятися порівну, якщо тільки нерівний розподіл деяких або усіх цих благ не слугуватиме користі тих, хто знаходиться в найменш сприятливому положенні" [5, с. 81]. Для лібертаріанців важливою є рівність можливостей, жодного значення не має ні природний, ні соціальний стан людської особистості. Таким чином, жодного оподаткування на соціальні лікарні, школи, інституції бути не може, кожна людина сама вирішує, за що, коли і ко-

му сплачувати в рамках вільного ринкового обміну. Ліберали ж вважають несправедливим, щоб люди з природними недоліками чи маленькою соціальною вагою голодували, щоб діти з небагатих сімей не могли отримати освіту та медичну допомогу в капіталістичних умовах життя. Тому вони схвалюють оподаткування бізнесових угод на ринку вільного обміну задля компенсації людям їхніх природних та соціальних недоліків [5, с. 143]. Лібертаріанці ж, посиляючись на принцип поваги до морального статусу і внутрішньої самоцінності кожної людини, стверджують, що "вимога перерозподілу через податки від талановитих до знедолених порушує право власності на себе" кожної окремої вільної людської особистості [5, с. 148–149].

Один з найбільших сучасних апологетів цієї течії Д. Боуз зазначає, що лібертаріанська філософія – це, в першу чергу, філософія індивідуалізму: "Лібертаріанці розглядають індивіда як базову одиницю соціального аналізу. Лише індивіди роблять вибір і є відповідальними за свої дії" [2, с. 35]. Для лібертаріанців великого значення набуває поняття гідності, яка наділяє кожного окремого індивіда правами та відповідальністю. Саме визнання гідності для вирішення глобальних гендерних проблем та проблем людської самоідентифікації є для представників лібертаріанського руху одним з найбільших досягнень у західній традиції. Для філософії лібертаріанства людина від природи є моральним діячем, який володіє "правами на захист свого життя, свободи та власності" [2, с. 35], до цих прав жодного відношення не мають ні уряд, ні суспільство. Суспільний та політичний порядок виникає абсолютно спонтанно: усі важливі інституції, як-то мова, право, гроші та ринки, виникли спонтанно без якогось управління з центру, а суспільство загалом не є організацією, в нього немає жодної конкретної мети. Лібертаріанці намагаються побудувати суспільство свободи в межах закону, де "індивіди вільні дотримуватися свого власного життєвого шляху доти, доки вони поважають такі самі права інших" [2, с. 35–36]. З питання права Д. Боуз говорить: "Верховенство права означає те, що індивіди керуються загально-прийнятими та спонтанно розвинутими правовими нормами, а не довільними наказами; це також означає, що цим правилам належить захищати свободу індивідів досягати щастя своїми власними способами, а не прагнути якогось певного результату чи наслідку" [2, с. 36]. Позиція лібертаріанства полягає у тому, що задля захисту своїх прав люди формують уряди, але в той самий час уряди та будь-яка сконцентрована влада є найнебезпечнішою установою в державі. У приклад приводяться слова англійського історика та політика лорда Актона з листа до єпископа Крейтона: "Будь-яка влада схильна розбещувати, а абсолютна влада розбещує абсолютно" [12]. Саме обмеження врядування, на переконання лібертаріанців, привело до завоювання індивідуальних свобод та тривалого економічного зростання західного світу. Звідси робиться висновок, що для свого власного процвітання люди повинні брати участь в економічній діяльності: "Вільні ринки являють собою економічну систему вільних індивідів, і вони необхідні для створення багатства. Лібертаріанці переконані, що люди стануть вільнішими та заможнішими, якщо мінімізувати урядове втручання в економічний вибір індивідів" [2, с. 36]. Д. Боуз пише, що лібертаріанці сповідують схему сучасної думки "індивідуалізм – приватна власність – капіталізм – рівність перед законом" [2, с. 37], вони намагаються, на його думку, побудувати не ідеальне суспільство, а лише більш вільне та краще у порівнянні з тим, що зараз існує. Але концепція лібер-

таріанства здається дещо примарною та утопічною з їхнім ухилом до спонтанності та свободи індивідів.

Одним з найбільших фундаторів та натхненників лібертаріанського руху був Л. Мізес, відомий австрійський економіст та філософ, який справив на "філософію об'єктивізму" неабиякий вплив. Майже вся економічна частина філософії Айн Ренд була запозичена саме в нього. А. Вільгоцький стверджує, що Айн Ренд взяла у Л. Мізеса декілька фундаментальних для свого вчення економічних ідей, які склали теоретичну платформу для політико-економічної частини "філософії об'єктивізму". Якщо проглянути книгу "Лібералізм в класичній традиції" австрійського вченого, яка вперше вийшла друком німецькою мовою 1927 року, то можна зробити цікавий висновок, що більшість з того, що він стверджував про лібералізм, Айн Ренд почала стверджувати в якості апології свого типу капіталізму. Слідом за лібертаріанським економістом вона постулювала невтручання уряду в соціальну сферу, саме він одним з перших почав відстоювати невтручання в особисте життя людей: "Не через зневагу до духовних благ лібералізм опікується виключно матеріальним добробутом людини, а через переконання, що найвище та найпотаємніше в людині не може бути заторкнуте жодним зовнішнім регулюванням. Він шукає шляхів забезпечення лише матеріального добробуту, оскільки знає, що внутрішнє, духовне багатство не може прийти до людини ззовні, а тільки з глибин її власного серця. Він не прагне створити щось іще, окрім зовнішніх передумов розвитку внутрішнього життя" [6, с. 4]. Так само, як і Л. Мізес, Айн Ренд стверджувала, що людина відрізняється від тварини тим, що в неї є розум і вона повинна вирішувати усі проблеми раціонально, саме раціоналізм може бути тим рішенням, яке допомагає регулювати соціальну сферу, але цей раціоналізм притаманний кожній окремій людині, і в жодному разі уряд не повинен регулювати соціальний рівень людських відносин.

Дотримуючись утилітарної позиції, Л. Мізес стверджував, що в основі капіталізму повинна лежати корисність для всього суспільства загалом: "Лібералізм є доктриною, спрямованою виключно на поведінку людей у цьому світі. Зрештою, він не має нічого іншого на меті, окрім підвищення їхнього зовнішнього, матеріального добробуту, і безпосередньо не переймається їхніми внутрішніми духовними та метафізичними потребами. Він не обіцяє людям щастя чи вдоволення, а лише максимально можливе задоволення усіх тих бажань, які можна задовольнити за допомогою речей матеріального світу" [6, с. 3]. Айн Ренд розділяла інтелектуальне спрямування Л. Мізеса: "Він [Мізес] визначав розум як "особливу і характерну властивість людини" і засновував свою роботу на методологічному індивідуалізмі – ідеї про те, що основними об'єктами для аналізу мають служити окремі особистості. Саме такі передумови лежали в основі його підходу до економіки" [3, с. 227], яку Айн Ренд знала не дуже добре, але вважала дуже важливою для побудови соціальної та політичної філософії. Л. Мізес пише про розум та раціональність людей як політичних суб'єктів наступним чином: "Нині лібералізм аж ніяк не є несвідомим того факту, що люди іноді діють нерозумно. Якби люди завжди діяли розумно, не було б потреби закликати їх керуватися розумом. Лібералізм стверджує не те, що люди завжди чинять розумно, а радше те, що їм варто, у їхньому власному правильно усвідомленому інтересі, завжди читати розумно. І суть лібералізму, власне, в тому, що він прагне в царині соціальної політики надати розуму того визнання, якого йому було беззаперечно надано в усіх інших царинах людської діяльності" [6, с. 4].

Письменниці імпонували думки, висловлені австрійським вченим в його роботі "Соціалізм", слідом за ним вона сфокусувалась на підприємцях ("Атлант розправив плечі"), а не на простих робітниках, як-то було в її першому бестселері "Джерело". Також у Л. Мізеса вона знайшла докази своєї думки про те, що раніше ніколи не існувало абсолютно вільного капіталізму та справжнього лібералізму: "Навіть в Англії, котру називали батьківщиною лібералізму та зразковою ліберальною країною, прибічники ліберальної політики ніколи не досягали успіху у втіленні усіх своїх вимог... Лібералізм не є завершеною доктриною або сталою догмою" [6, с. 3]. Саме в австрійського економіста Айн Ренд запозичила думку про те, що монополії виникають не через бізнесменів, а через урядове регулювання ринкових процесів, яку так захопливо проілюструвала в "Атланті" [3, с. 228].

На питання, що ж відрізняє абсолютно відсутність владної надбудови в долині Голта в романі "Атлант розправив плечі" від анархії, за яку вона так критикує лібертаріанців, Айн Ренд відповіла, що в долині Голта вона описує не суспільство, а приватне земельне володіння. Ця ділянка є приватною власністю, господар який сам обирає тих, хто буде жити на його ділянці. В долині був суддя, який би вирішував конфлікти між жителями, але конфлікти не могли виникнути в принципі, бо "у них була спільна філософія" [10, с. 95].

Але в той же самий час письменниця стверджує, що суспільство не може існувати так, як існує спільнота геніїв, раціональних суб'єктів, атлантів в долині Голта в романі "Атлант розправив плечі". Уряд і вище керівництво просто необхідні в суспільстві простих людей задля захисту інтересів і прав усіх окремих індивідів [10, с. 95].

Деяка суперечливість та непослідовність думок з цього приводу пояснюється тим, що Айн Ренд як письменниця була продуктом двох протилежних культурних традицій – російської та американської, – яка народилася та сформувалася як особистість в історичний час глобальних світових трансформацій. Вона не хотіла бути частиною якоїсь політичної течії, ідеї якої були їй не зовсім до смаку. Їй не подобалися ані релігійні, ані соціалістичні, ліві настрої, що періодично ширилися в інтелектуальних колах, в яких вона мала змогу обертається у Лос-Анджелесі та Нью-Йорку. Айн Ренд вирішила створити свою "філософію об'єктивізму", ідеї якого залишаються актуальними, не дивлячись на те, що вони не є вельми оригінальними, закінченими та досконалими. Джерело їхньої популярності лежить у тому, що в своїй ексцентричній, підкреслено-прямолинійній та відвертій манері Айн Ренд стала "дзеркалом етико-політичної парадигми" епохи Модерну [11, с. 185]. А індивідуалізм як одна з найхарактерніших ознак Модерну став джерелом її філософських пошуків.

Соціальним ідеалом для Айн Ренд слугував капіталізм лібертаріанського типу – як єдино можлива в своїй досконалості соціальна система. Вона підносила цінності не лише людського розуму, логіки та людського життя, а й, зокрема, грошей, капіталу. Саме питанням політики більшою мірою, а не економіки (її достатньо мало у філософських роздумах американської письменниці) присвячена збірка "Капіталізм: незнайомий ідеал". Економіка і політика для Айн Ренд є одним цілим: "Політична та економічна системи доповнюють одна одну; ні політика не створює економіку, ні навпаки. І ту і іншу створюють одні і ті самі ідеї. Політична система, що захищає вільне підприємництво, і капіталістична економіка – результати процесу історичного розвитку. Обидві впливають з філософії розуму, свободи та прав особистості – виростають на тому ж фундаменті, на якому створювалась наша країна [США]" [10, с. 14–15].

Насправді у "філософії об'єктивізму" Айн Ренд як відображенні етико-політичної парадигми Модерну зовсім не цікавляться реальними людьми та існуючими політичними системами, набагато важливішим є побудова ідеальних типів людей та політико-економічних устроїв. Письменницею був створений образ ідеальної Людини-Творця, якому відповідав ідеальний тип капіталістичного устрою: "Капіталізм – це суспільний устрій, заснований на визнанні прав особистості, враховуючи права власності, і такий, що передбачає, що вся власність знаходиться в руках приватних осіб... Визнання прав особистості включає в себе заборону на використання фізичної сили при взаємодії між людьми. У капіталістичному суспільстві жодна людина або група людей не має права використовувати фізичну силу проти інших першими" [9, с. 20].

Така позиція Айн Ренд пояснюється її думкою, що європейська цивілізація не виробила правильного відношення до людського індивіда, що протягом багатьох сторіч європейські інтелектуали уявляли людину як раба: "...уявлення про людину як про раба абсолютистської держави, що була втілена в особі короля, змінилося уявленням про людину як раба абсолютистської держави, що втілювалася в "народі", тобто ярмо вождя племені змінилося ярмом самого племені" [9, с. 13]. Письменниця стверджує, що в Новий час на зміну рабам прийшли винахідники, але філософи цього не помітили [9, с. 13–14]. Тому вона спробувала побудувати свій ідеальний політичний устрій, в якому б могли жити її ідеальні люди-творці, а єдиною функцією виконавчої влади в такому суспільстві були б "заходи по захисту прав людини" [9, с. 21].

Вільний ринок може існувати, на думку лібертаріанців, тільки за умов існування мінімальної держави, яку підтримувала Айн Ренд і про яку писав грузинський політичний діяч Каха Бендукідзе: "Лао Цзи сказав: "Що більше законів і всіякого впровадження, то більше крадів і розбійників". Додам від себе: серед крадів і розбійників гірші за гірших – це чиновники-хабарники, а вони є безпосереднім наслідком величезної кількості законів, якими сучасне суспільство намагається себе облаштувати" [1, с. 12]. Ця позиція яскраво ілюструється тим хаосом, спричиненим командним державним управлінням, який описала у своєму романі американська письменниця. Але історія не знає жодного прикладу неврегульованого державою капіталізму.

Послідовник "об'єктивізму", генеральний директор Суспільства Атланта Д. Келлі притримується думки, що сучасний капіталізм сформувався в результаті трьох революцій, які відбулися в 1750–1850-х роках. Перша, на його думку, носила політичний характер – це триумф лібералізму, а саме – доктрини про природні права та тези про те, що функції держави повинні обмежуватися захистом прав особистості, зокрема права власності. Друга революція відбулася в економічній теорії, а її символом стала праця А. Сміта "Багатство народів". Шотландський філософ показав, що коли людям надають свободу в реалізації їхніх економічних інтересів, результатом стає не хаос, а спонтанний порядок – ринкова система. У рамках такої системи дії індивідів координуються краще, а багатства створюється більше, ніж при державному управлінні економікою. Третьою революцією Д. Келлі називає Промисловий переворот. Він вважає, що технічні інновації стали інструментом гігантського розширення можливостей людини у сфері виробництва. І результатом цього стало не тільки загальне підвищення рівня життя людей, але й поява в найенергійніших та найзаповзятіших з них шансів накопичити деякі статки, які неможливо було уявити за старих часів

[4, с. 75–76]. Сучасні послідовники однієї з гілок "філософії об'єктивізму" Айн Ренд вважають, що сьогодні потрібна четверта революція, революція людської свідомості, яка б "утвердила моральне право людини жити заради себе" [4, с. 88].

Для Айн Ренд капіталістична політична система, в її ідеальній лібертаріанській формі, – єдина з усіх можливих, що може дати людині політичну свободу: свободу від тиску держави. Відповідно до "філософії об'єктивізму", держава має тільки одну функцію: функцію карального органу, єдиного органу, який має право застосовувати фізичну силу. Людина ж не має право застосовувати фізичну силу, "поки є держава, яка захищає її у відповідності з об'єктивними нормами. Силу не можна використовувати через своє власне свавілля. (Якщо на вас хтось наставив пістолет, ви маєте право в нього вистрелити. Але це не право ініціювати застосування сили. Це право на самозахист)" [10, с. 14–15]. Захист прав людини є тією єдиною функцією держави, з якої і випливає право на застосування сили. Цю функцію держава може виконувати через свої органи: армію, поліцію, судову систему. Більше ніяких функцій в державі бути не може, на думку Айн Ренд, бо це загрожуватиме свободі людського індивіда: "В такому [капіталістичному] суспільстві єдина функція виконавчої влади – заходи щодо захисту прав людини, тобто щодо захисту її від фізичних зазіхань; людина передоручає владі здійснювати своє право на самозахист, і влада повинна використовувати силу тільки в якості карального заходу і тільки проти тих, хто використовує її першим; таким чином, виконавча влада – це засіб поставити каральні силові заходи під неупереджений контроль" [9, с. 21].

Прибічники капіталістичного політико-економічного устрою суспільства стверджують, що такий устрій завжди віддає перевагу свободі перед безпекою. Про це говорять неодноразово цитований найрізноманітнішими науковцями Б. Франклін у листі від 11 листопада 1755 року: "Ті, хто готові пожертвувати насущною свободою заради малої децими тимчасової безпеки, не гідні ні свободи, ні безпеки" [13]. Але те, що прихильники капіталістичного суспільства вважають своєю перевагою – свободу, люди, які є прихильниками колективізму, вважають недоліком: "Основна проблема сучасного світу, – сказав Еллсворт Тухі, – полягає в омані, що свобода і примус несумісні. Для того щоб вирішити ті гігантські проблеми, які ведуть до загибелі сучасний світ, необхідно внести ясність у наші погляди. По суті, свобода і примус – це одне і те ж. Ось простий приклад. Світлофори обмежують вашу свободу – ви не можете перетнути вулицю, де вам хочеться. Але це обмеження є ваша свобода не потрапити під машину. Якби вам надали роботу, заборонивши залишати її, це обмежило б ваше право вибирати ту сферу діяльності, яка вам подобається. Але водночас звільнило б від страху перед безробіттям. Як тільки на нас накладається нове зобов'язання, ми автоматично отримуємо нову свободу. Ці два явища нероздільні. Тільки приймаючи всілякі обмеження, ми знаходимо справжню свободу" [8, с. 634]. Для більшості людей саме безпека є запорукою благодушного життя, і цю більшість Айн Ренд зневажає та вважає такою, що приречена на знищення (кінцівка "Атланта" є тому доказом).

Сьогодні деякі науковці говорять про поєднання економічної та політичної свобод. Економічний добробут може існувати, тільки якщо в людей буде свобода. І не держава повинна створювати робочі місця. Тільки даючи свободу приватному сектору, можна гарантувати економічне забезпечення людей. Багатство створюється приватним сектором, у той час як держава споживає

це багатство: "Гроші – лише засіб, який забезпечує обмін товарами й послугами, а тому вони повинні бути пов'язані із продуктивністю праці й відобразити її рівень" [7, с. 99]. Усі поборники капіталізму в один голос стверджують, що держава і підприємці повинні діяти на чесній основі, лише чесність є запорукою щасливого життя підприємців і всіх людей, що проживають в державі.

Висновок. Як доводить сучасна політика по всьому світові, зокрема і в Україні, доробок Айн Ренд не втрачає своєї актуальності в час глобальних криз як засіб подолання стану зневіри. Вона вселяє надію, що сама людина може досягти щасливого життя, на відміну від більшості сучасних етичних теорій, що не можуть спростувати доконечну залежність людини як лише невеликого гвинтика у світовому механізмі. Але ідеологія лібертаріанства, яку надихнула американська письменниця, хоча і спокушає необізнаних людей своєю можливою "незалежністю" суспільства від державної машини, все одно залишається достатньо неоднозначною політичною ідеологією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бендукідзе К. Як подолати корупцію – більше держави чи менше держави? / Каха Бендукідзе // Моральність капіталізму: те, про що ви не почувте від викладачів / за ред. Тома Дж. Палмера; пер. з англ. – К.: Основи, 2014. – С. 12–13.
2. Боаз Д. Ключові поняття лібертаризму / Девід Боаз // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД "Простір", "Смолооскп", 2009. – С. 35–42.
3. Вильгоцкий А. Кто такая Айн Рэнд? / Антон Вильгоцкий. – Москва: АСТ, 2015. – 352 с.
4. Келлі Д. Айн Ренд і капіталізм: моральна революція / Девід Келлі // Моральність капіталізму: те, про що ви не почувте від викладачів / за ред. Тома Дж. Палмера; пер. з англ. – К.: Основи, 2014. – С. 75–88.
5. Кимлика У. Современная политическая философия: введение [Текст] / Уилл Кимлика; пер. с англ. С. Мойсеева; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшая школа экономики, 2010. – 592 с.
6. Мізес Л. Лібералізм у класичній традиції / Людвіг фон Мізес // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД "Простір", "Смолооскп", 2009. – С. 3–19.
7. Нолутшунгу Т. А. Комбінація політичної й економічної свободи дозволяє людству творити чудеса / Темба А. Нолутшунгу // Моральність капіталізму: те, про що ви не почувте від викладачів / за ред. Тома Дж. Палмера; пер. з англ. – К.: Основи, 2014. – С. 99–102.
8. Рэнд А. Источник. Два тома в одной книге / Айн Рэнд; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2013. – 800 с.
9. Рэнд А. Капитализм: Незнакомый идеал / Айн Рэнд; С добавлением статей Натаниэля Брандена, Алана Гринспена и Роберта Хес-сена; Пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2011. – 422 с.
10. Рэнд А. Ответы: Об этике, искусстве, политике и экономике / Айн Рэнд; Под ред. Роберта Мэйю; Пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 282 с.
11. Фишман Л. Кривое зеркало Модерна: Айн Рэнд и ее этика / Леонид Фишман // Вестник НГУ. Т. 10. – Вып. 3. – 2012. – С. 185–191.
12. Lord Acton. Letter to Archbishop Mandell Creighton (Apr. 5, 1887) [Електронний ресурс] / John Emerich Edward Dalberg, Lord Acton. – Режим доступу: <http://history.hanover.edu/courses/excerpts/165acton.html>.
13. Votes and Proceedings of the House of Representatives [Електронний ресурс]. – 1755–1756 (Philadelphia, 1756). – pp. 19–21. – Режим доступу: <http://founders.archives.gov/documents/Franklin/01-06-02-0107>.

REFERENCES:

1. Bendukidze, K. (2014). Yak podolaty koruptsiyu – bilshе derzhavy chy menshe derzhavy? [How do to overcome corruption – more state or less state?]. In *Moralnist kapitalizmu: te pro scho vy ne pochuetе vid vykladachiv*, (12–13). Kyiv, Osnovy.
2. Boaz, D. (2009). Kluchovi poniattia libertaryzmu [Key concepts of a libertarianism]. In *Liberalizm: antolohiia*, (35–42). Kyiv, VD "Prostir", "Smoloskyp".
3. Vilgotskiy, A. (2015). *Kto takaya Ayn Rand? [Who is Ayn Rand]*. Moscow, AST.
4. Kelley, D. (2014). *Ayn Rand ta kapitalizm: moralna revoliutsiya* [Ayn Rand and capitalism: the moral revolution], *Moralnist kapitalizmu: te pro scho vy ne pochuetе vid vykladachiv*. Kyiv, Osnovy, 75–88.
5. Kymlicka, W. (2010). *Sovremennaya politicheskaya filosofiya: vvedenie* [Contemporary Political Philosophy: An Introduction]. Moscow, Izdatelskii dom VShE.
6. Mises, L. (2009). Liberalizm u klasychnykh tradytsiy [Liberalism: in the Classical Tradition]. In *Liberalizm: antolohiia* (3–19). Kyiv, VD "Prostir", "Smoloskyp".

7. Nolutschungu, T. (2014). Kombinatsiya politychnoy i ekonomichnoy svobody dozvolyaе luidstvu tvoryty chudesa [The combination of political and economic freedom enables humanity to work miracles]. In *Moralnist kapitalizmu: te pro scho vy ne pochueite vid vykladachiv*, (99–102). Kyiv, Osnovy.
8. Rand, A. (2013). *Istochnik [Fountainhead]*. Moscow, Alpina Publisher.
9. Rand, A. (2011). *Kapitalizm: neznakomyi ideal [Capitalism: The Unknown Ideal]*. Moscow, Alpina Publisher.
10. Rand, A. (2012). *Otvyety: ob etike, iskusstve, politike i ekonomike [Answers: The Best of Her Q & A]*. Moscow, Alpina Publisher.

11. Fishman, L. (2012). Krivoе zerkalo Moderna: Ayn Rand i ee etika [Art Nouveau Curved Mirror: Ayn Rand and Her Ethics]. *Vestnik NGU*, 10, 3, 185–191.
12. Lord Acton. Letter to Archbishop Mandell Creighton (Apr. 5, 1887). Retrieved from <http://history.hanover.edu/courses/excerpts/165acton.html>.
13. Votes and Proceedings of the House of Representatives 1755–1756 (Philadelphia, 1756), 19–21. Retrieved from <http://founders.archives.gov/documents/Franklin/01-06-02-0107>.

Надійшла до редколегії 30.08.19

М. І. Коробко, канд. філос. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ул. Владимирская, 60, г. Київ, 01033, Україна

ЛИБЕРТАРИАНСТВО И ФИЛОСОФИЯ ОБЪЕКТИВИЗМА АЙН РЭНД

В статье дается общий обзор идеологии либертарианства. Целью статьи является анализ основных идей либертарианского движения и их связи с философией объективизма Айн Рэнд. Суть этого идеологически-политического направления невозможно представить без философского наследия американской писательницы русского происхождения Айн Рэнд. Главной идеей либертарианцев является отстаивание рыночных свобод и возражения против перераспределения с помощью налогообложения для реализации либеральной теории равенства. Современное значение и политическую окраску это движение приобрело в конце 30-х – в начале 40-х годов в США, когда появилось достаточно много противников политики "Нового курса" президента США Ф. Рузвельта. Айн Рэнд была одной из первых, кто поддержал либертарианцев, но со временем она стала от них отдаляться по различным причинам как личного, так и философско-мировоззренческого характера. В Украине сегодня это движение приобрело популярность благодаря идеологическому направлению политической партии "Слуга народа".

Ключевые слова: Айн Рэнд, идеология, капитализм, либертарианство, объективизм, политика.

M. I. Korobko, PhD, Assistant professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

LIBERTARIANISM AND AYN RAND'S PHILOSOPHY OF OBJECTIVISM

The article gives an overview of the ideology of libertarianism. The purpose of the article is analyzing the main ideas of the libertarian movement and how they relate to the philosophy of Ayn Rand's objectivism. The essence of this ideological and political direction can not be imagined without the philosophical work of American writer Ayn Rand. The main idea of libertarians is to uphold market freedoms and to object to redistribution through taxation to implement the liberal theory of equality. This movement gets its modern meaning in the late 30's and early 40's of the twentieth century in the United States, when enough opponents of the New Deal policy of US President F. Roosevelt appeared. Ayn Rand was one of the first to support libertarians, but later she began to distance herself from them for a variety of reasons, both personal and philosophical. In Ukraine today, this movement has gained popularity due to the ideological direction of the political party "Servant of the People".

Today, members of the libertarian political movement are engaged in promoting and spreading the ideas of "objectivism" among the masses in the United States. This movement, which took classical liberal theory as a basis, originated in the American tradition of individualism as a result of dissatisfaction with the transformation of the liberal idea in the practice of political liberalism toward socialism and developed into a sufficiently strong political flow.

Ayn Rand's achievements do not lose their relevance in times of global crisis as a means of overcoming the state of despair. It inspires hope that man himself can achieve a happy life unlike most modern ethical theories that cannot refute a person's ultimate dependence as a small screw in the world mechanism. But the ideology of libertarianism, inspired by the American writer, though tempting uninformed people with their possible "independence" of society from the state machine, still remains a rather ambiguous political ideology.

Key words: Ayn Rand, ideology, capitalism, libertarianism, objectivism, politics.

УДК 008+398.23+82-7

Н. С. Ніколаєва, канд. філол. наук, доц.,
А. В. Максименко, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
nnikolaeva094@gmail.com

УКРАЇНЬСЬКА СМІХОВА КУЛЬТУРА: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу анекдоту як культурного феномена в лінгвокультурологічній площині. Розглядається культурний концепт, що відображається у мовній свідомості як багатовимірний, розгалужена мережа знань і смислів, представлених лексичними одиницями; прецедентний текст, що засвідчує наявність прецедентних ситуацій як засобу актуалізації тексту; прецедентна ситуація, що ґрунтується на спільності соціально-культурних або мовних – фонових знань адресата та адресанта; аналізується концепт "кум" в українській національно-мовній картині і в українському анекдоті, де він набуває нової конотації, що призводить до сміхового, комічного ефекту.

Ключові слова: сміх, сміхова культура, культурний феномен, прецедентний текст, концепт, анекдот.

Постановка проблеми. Сучасний світ із великою кількістю різноманітних проблем, будь-то соціальні, політичні, економічні або світоглядні проблеми, проблеми, які ледь не щодня вибухають у інформаційному просторі, сприймається людиною як якесь зло, щось негативне, щось, що підлягає осуду і запереченню. Логічною у цій ситуації поведінкою людини стає оцінна (рефлексійна) реакція на дійсність – сміхова реакція на реальну загрозу, на певні невідповідності, неузгодженості, деформації того, що вважалося нормою. Виконуючи ряд функцій, серед яких

функція протидії злу, страху, руйнуванню звичного способу життя, функція захисту від психологічних загроз і функція зближення людей, полегшення життя і спілкування, сміх постає як важливий інструмент збереження психічного здоров'я як окремих людей, так і суспільства у цілому. За наявності великої кількості фольклорних і літературних зразків української сміхової культури в лінгвокультурології не склалася цілісна система концептів як осмислення світу певною лінгвокультурологічною спільнотою, що закріплюється у концептосфері народу.